

Світлана Олійник,

аспірантка

Науковий керівник – д. політ. н., професор І.О. Кресіна,

Інституту держави і права імені В.М. Корецького

НАН України

ВПЛИВ ЗРОСТАННЯ НЕРІВНОСТІ НА ПОЛІТИЧНИЙ ЛАНДШАФТ

Як свідчать дані останнього Звіту про нерівність у світі, між громадянами різних країн спостерігається значна нерівність як щодо доходів, так і щодо багатства. В середньому доросла людина отримує €16 700 за рік в 2021 році, а пересічна особа володіє €72 900. За цими середніми показниками приховуються значні відмінності як між країнами, так і в середині країн. Найбагатші 10% світового населення на сьогодні отримують 52% глобального доходу, в той час як найбідніша половина світового населення заробляє лише 8,5%. В середньому індивід з топ 10% глобального розподілу доходу заробляє €87 200 на рік, в той час як особа з бідної половини розподілу доходів лише €2 800 (4).

Глобальна нерівність у добробуті ще більш очевидна, ніж нерівність у доходах. Найбідніша половина світового населення майже не володіє жодним багатством, маючи у своєму розпорядженні лише 2% світового багатства. Водночас найбагатші 10% світового населення володіють 76% усього багатства світу.

При цьому нерівність у доходах і багатстві зростає майже повсюдно, починаючи з 1980-х років. У цей період було проведено низку реформ з дерегуляції та лібералізації економіки, що набули різних форм залежно від конкретної країни. Зазначимо, що цей ріст не був рівномірним: деякі країни пройшли через радикальний ріст нерівності (зокрема США, Росія та Індія), в той час як інші (країни Європи та Китай) мали справу з більш поміркованим зростанням майнових диспропорцій.

В той час як рівність зростала у більшості країн, глобальна нерівність між країнами за останні два десятиліття зменшилася. Різниця між середніми доходами найбагатших 10% країн та середнім доходом 50% найбідніших зменшилася з 50-кратної до майже 40-кратної. Водночас помітно зросла нерівність в середині країн. Різниця між середніми доходами найзаможнішими 10% та малозабезпеченими 50% населення в рамках країн майже подвоїлася: з 8,5-кратної до 15-кратної. Іншими словами, попри сповільнення темпів економічного розвитку країн Заходу та швидкі темпи росту ВВП у країнах, що розвиваються, світ все ще дуже різниться за рівнем життя, а нерівність всередині країн є навіть більшою, ніж між державами на світовій арені.

Одним із наслідків зростання нерівності є не лише збільшення відстані між заможними та бідними. Ріст нерівності корелює зі сповільненням темпів економічного росту: за останні кілька десятиліть країни з високими показниками нерівності розвивалися набагато повільнішими темпами, ніж країни з більш справедливим розподілом багатства і доходів.

При цьому негативні наслідки нерівності не обмежуються економічною сферою. Ті, хто перебуває на нижніх щаблях суспільства за рівнем доходів, живуть менше, частіше страждають від проблем з фізичним і психічним здоров'ям, частіше схильні до алкоголізму та наркоманії тощо (3). Нерівність також впливає на якість демократичних інститутів через зростання поляризації суспільства, яка сприяє перемозі на виборах політиків-популістів, спотворюючи справжні уподобання виборців тощо (1).

Водночас виважена політика боротьби з нерівністю може дати позитивні результати. Попри схожість за рівнем розвитку торгівлі та автоматизації виробництва, нерівність менше поглиблюється у Західній Європі, ніж у США, завдяки широкому розповсюдженню держави загального добробуту та інших форм державного втручання в економіку.

Очевидно, що послідовна політика боротьби з нерівністю може з'явитися лише тоді, коли виборці вимагатимуть від політиків вживати конкретних кроків у цьому напрямі. Насамперед громадяни повинні повірити, що політики

зацікавлені й спроможні задовольняти їх економічні інтереси. Досить часто, починаючи з кінця ХХ ст., консервативно налаштовані політики, а іноді навіть і центристи, стверджували, що уряд є радше проблемою, ніж вирішенням, і закликали до зменшення втручання держави в економіку та соціальні процеси. Своєю чергою популісти наполегливо переконували, що еліта використовує владу для задоволення власних інтересів та здобували переконливі перемоги на виборах. У результаті виробці почали сумніватися в спроможності та бажанні політиків відповідати на їх запити, що призвело до падіння довіри до політичних партій у більшості демократичних країн.

Окрім віри у спроможність та бажання політиків відповідати задовольняти їх інтереси, необхідно виконати ще дві важливих умови, що уможливають реалізацію послідовної політики боротьби з нерівністю: 1) виборці віддають пріоритет економічним питанням та інтересам; 2) виборці мобілізуються для розв'язання економічних питань.

Політики та політичні партії, які значною мірою визначають першочерговість проблем сучасного суспільства, які потребують негайного вирішення, протягом останніх років були схильні ігнорувати необхідність розв'язання економічних питань. Низка досліджень свідчить, що у міру росту нерівності, праві партії дедалі більше акцентують увагу на неекономічних питаннях та проблемах (2). Це особливо справедливо для правих популістів, які зазвичай переймаються такими питаннями як імміграція, расова дискримінація, національна та статева самоідентифікація особи тощо. Популісти домагаються найкращих результатів на виборах тоді, коли ці питання виходять на перше місце у порядку денному, тому так багато часу витрачається на дискусії щодо негативних наслідків зростання кількості іммігрантів та представників інших меншин, яких звинувачують у рості злочинності, руйнуванні національних цінностей та інших проблемах. Хоча прихильники популістів поділені щодо економічних уподобань, але єдині у своїх консервативних соціальних та культурних цінностях. У результаті домінування в ході виборчої кампанії економічних питань, електорат популістів фрагментується, але у випадку виходу на перше місце соціальних та культурних проблем, він мобілізується і

згуртовується навколо конкретних лідерів. Ця модель особливо яскраво проявляється у Європі, де популісти на останніх виборах отримали неочікувано високу підтримку з боку робітників та власників малого бізнесу, які досить сильно відрізняються щодо своїх економічних інтересів.

Що стосується лівих партій, то у повоєнний період політична конкуренція, особливо в Європі, переважно точилася навколо відмінностей у провадженні економічної політики, однак в кінці XX ст. економічні відмінності між лівими й правими партіями майже нівелювалися, оскільки перші змістилися до економічного центру, запозичивши багато тез неоліберального порядку денного, включаючи заклики до зменшення втручання держави в економіку, обмеження масштабів держави загального добробуту, прийняття глобалізації тощо.

Цей перехід ослабив здатність лівих мобілізувати незадоволення електорату зростанням нерівності та невирішенням низки гострих економічних проблем. Це стало особливо чітко зрозумілим в ході фінансової кризи 2008 року, коли таке незадоволення стало найбільш очевидним. Однак ліві партії не змогли отримати вигоду від економічної кризи, ніби спеціально створеної для критиків вільного ринку. Окрім того, що ліві виявилися нездатні скористатися невдоволенням електорату ситуацією в економіці, ідеологічне зближення в економічній сфері з представниками правоцентристів змусило їх робити дедалі більший акцент на соціальних та культурних питаннях, яскравим прикладом чого є підтримка різноманітними соціалістами культури скасування (cancel culture).

Отже, розв'язання проблеми зменшення нерівності вимагає наявності відповідної політичної волі, результатом чого можуть стати зміна політичного ландшафту в країні та ідеології політичних партій.

Список використаних джерел:

1. Bartels L.M. Unequal Democracy: The Political Economy of the New Gilded Age. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2018. 424 p.
2. Huber J. Exclusion by Elections: Inequality, Ethnic Identity, and Democracy. New York: Cambridge University Press, 2017. 224 p.

3. Wilkinson R., Pickett K. The Spirit Level: Why Greater Equality Makes Societies Stronger. London: Bloomsbury, 2009. 400 p.
4. World inequality report 2022. URL: <https://wir2022.wid.world/>

Костянтин Тетерін,
доктор філософії з галузі знань
«Публічне управління та адміністрування»

Науковий керівник – д. держ. управління, професор, завідувач кафедри
регіональної політики та публічного адміністрування **Т. І. Пахомова,**
Навчально-науковий інститут публічної служби і управління
Державного університету «Одеська політехніка»

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ВЗАЄМОДІЇ ВЛАДИ ТА СУСПІЛЬСТВА В КОНТЕКСТІ ПОБУДОВИ ЕТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ФУНКЦІОНУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ.

Однією з найважливіших складових публічного управління являються права людини, що визначають міру людської свободи, постає необхідність в обґрунтуванні і розробці та подальшому прийнятті правових документів, в яких в повній мірі будуть зафіксовані права людини та громадянина. Пріоритетним напрямком розбудови громадянського суспільства, з урахуванням національної специфіки, є створення етичної інфраструктури, що слугуватиме основою суспільних відносин сталого розвитку держави.

Оскільки права людини є категорією, що характеризує правовий статус людини стосовно держави, її інститутів, посадових осіб, міжурядових та міжнародних організацій, політичних груп, можливості й здатності людини в економічній, соціальній, політичній і культурній сферах, то стає актуальною необхідність у формуванні ефективного механізму імплементації, як через низку міжнародних договорів універсального та регіонального характеру, ратифікованих переважною більшістю країн, так і через систему контрольних та правоохоронних органів, а також правозахисних організацій.